

نگاهی به بیمه اتکایی تکافل

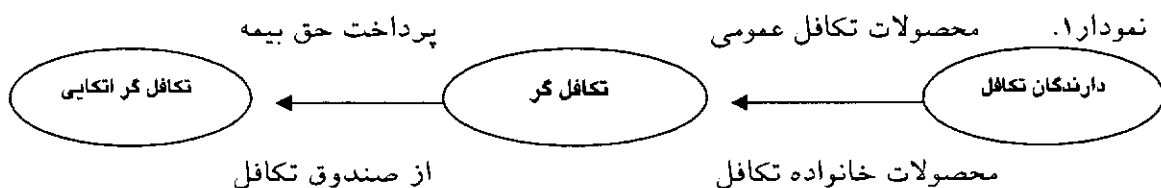
مترجم: رویا عامل^۱

مقدمه

تکافل اتکایی رابطه نزدیکی با عملیات تکافل دارد به نحوی که شکلی از تکافل است و رقابت در بازار آن بستگی به رقابت بازار تکافل مستقیم دارد. در واقع، تکافل اتکایی نوعی بیمه است به نحوی که تکافل گر مبلغ توافق شده‌ای از حق بیمه را از صندوق تکافل به شرکت بیمه اتکایی یا تکافل گر اتکایی پرداخت می نماید و در عوض، شرکت تکافل اتکایی پوشش ارائه می کند. اگر بیمه اتکایی را "بیمه برای شرکت‌های بیمه" بدانیم، می توان گفت که تکافل اتکایی، "تکافل برای تکافل گران" است.

این روش، یکی از راه حل ها برای بیمه گران آماتوری است که قصد دارند در قبال خسارت‌های غیرقابل پیش بینی یا غیر منتظره پوشش اخذ کنند.

بیمه اتکایی مسئولیت بیمه گر را در رابطه با ریسک‌های خاصی محدود می کند تا بدین ترتیب ظرفیت بیمه گران را افزایش دهد تا به هنگام افزایش مبلغ خسارت از منابع بیمه گر، آن را با سایر بیمه گران تقسیم نماید. علاوه بر این، این روش به بیمه گران در توازن بخشیدن به معاملاتشان در صورت نوسانات زیاد حاشیه سود و زیان که از خصوصیات معاملات بیمه می باشد، کمک می نماید.

با توجه به این نمودار، دارندگان تکافل اشخاص حقیقی و شرکتهایی هستند که محصولات تکافل عمومی را خریداری نموده و مبلغ حق بیمه توافق شده ای را به تکافل گر پرداخت می کنند تا ایشان را در قبال ریسک‌های غیرقابل پیش بینی و خسارات اتفاقی حمایت کنند. سپس، تکافل گر قسمتی از وجه صندوق تکافل را برداشت نموده و به تکافل گر اتکایی پرداخت می کند تا به منظور تقسیم ریسک خود پوشش اتکایی دریافت کند. قراردادهای اتکایی ممکن است یک ریسک یا گروه وسیعی از ریسک‌های تجاری را پوشش دهد.

مفهوم و ماهیت تکافل اتکایی

تکافل اتکایی، ضرورتاً ابزاری برای کنترل ریسک است. در واقع این روش یک مدل ریسک‌گریزی است که شرکت تکافل واگذارنده به بیمه گران اتکایی متداول یا تکافل گر اتکایی متوسل می‌شود تا ریسک‌های بیمه شده اولیه را در صورتی که از حد ظرفیت خود بیشتر باشد، در برابر اوضاع نامطلوب آینده پوشش دهد. از این‌رو، شرکت واگذارنده تکافل بر مبنای منابع مالی محدود در قبال عدم وجود ظرفیت خود هجینگ نموده تا پوشش بیمه اتکایی از یکی از بیمه گران اتکایی که وضعیت مالی مناسبی دارد و می تواند قسمت اعظم ریسک را پوشش دهد، اخذ نماید.

فتحی لاشین^۱، یکی از اعضای هیئت مدیره بانک اسلامی دبی اظهار می دارد که تکافل اتکایی از لحاظ اصول اولیه با عملیات تکافل تفاوتی ندارد. اصول شریعت و اسلام که در عملیات تکافل به کار می‌رود شامل عملیات تکافل اتکایی نیز می‌شود، در صورتی که اختلافی هم وجود داشته باشد این است که در عملیات تکافل مجدد به جای شرکت‌ها، تکافل گران مشتریان هستند.

همچنین این مسئله همیشه مورد بحث است که این عملیات نشان می دهد که شرکت واگذارنده تکافل نمی تواند بدون تکافل اتکایی به کار خود ادامه دهد. بنابراین، تکافل گران با ایجاد تکافل گران اتکایی باید ریسک‌ها را تقسیم کنند. با انجام این کار، آنها ریسک‌ها را با شرکتهای تکافل اتکایی و با همکاری یکدیگر پوشش می‌دهند.

از طرف دیگر تکافل گر، مسئولیت مدیریت و سرمایه گذاری حق بیمه های تکافل گران را بر مبنای تقسیم سود و زیان، بر عهده می گیرد.

طبق اظهارات آقای دکتر معصوم بیلاح^۱، از نظر مفهومی عملکرد بیمه های اتکایی با اصول اسلامی مغایرت ندارد.

طرف های تکافل گر اتکایی

در قرارداد عملیات تکافل اتکایی دو طرف وجود دارد :

۱. بیمه گذار (شرکت واگذارنده) که بیمه گر مستقیم است و می خواهد قسمتی از مسئولیت ریسک بیمه شده را واگذار نماید. این طرف قرارداد را تکافل گر می نامند.
 ۲. بیمه گر که شرکت بیمه ای است که قسمتی از ریسک اتکایی شده را می پذیرد. این طرف قرارداد را تکافل گر اتکایی می نامند.
- همان گونه که قبلاً اشاره شد، بازار رقابتی تکافل اتکایی با رقابت در بازار تکافل ارتباط مستقیم دارد. از این رو، تکافل گران اتکایی نمی توانند بدون فعالیت تکافل گران مستقیم عمل کنند. علاوه بر این، قوانین شریعت که روند تکافل را راهبری می کنند به طور کلی مشمول تکافل گران اتکایی نیز می شود.

اهداف و عملکرد بیمه های اتکایی

تکافل اتکایی با تقسیم ریسکها، حجم عملیات تکافل را افزایش می دهد. این موضوع بیشتر برای پوشش ریسکهای بزرگ و جمعی از ریسکهای بزرگ است که باعث وقوع خسارت مشترک می شوند. این مطلب به منظور حصول اطمینان از این موضوع است که صندوق تکافل به گونه ای مدیریت می شود که تعهدات بیمه گذار واگذارنده بیمه را تأمین نموده و تداوم عملیات تکافل را نیز تضمین نماید. این مطلب بدین معناست که تکافل مجدد یا تکافل اتکایی به شرکت واگذارنده تکافل ظرفیت پذیره نویسی بیشتری ارائه می کند. بدین ترتیب، خلاصه اهداف تکافل اتکایی به شرح زیر است :

۱. محافظت از تکافل گر در قبال خطر اعسار، پذیره نویسی و منافع اعضا، ارتقای روحیه همکاری بین اعضا و سرمایه گذاری منابع صندوق به روش اسلامی.

۲. ایجاد انعطاف در پذیره نویسی و تحکیم بیشتر توازن مالی تکافل گر به منظور رقابت با شرکت‌های بیمه معمول در پذیرش ریسک. این مطلب بدان معناست که تکافل اتکایی یک رابطه تجاری پیوسته بین شرکت واگذارنده تکافل و بیمه گر اتکایی ایجاد می‌کند زیرا هر دو شرکت تحت ریسک هستند.

۳. تکافل اتکایی به تکافل گر این اجازه را می‌دهد که ذخایر سپرده صندوق تکافل اتکایی را به نفع مشتریان خود استفاده کند بدون آن‌که به عنوان روند جاری صنعت بیمه اتکایی، کارمزدی پرداخت کند که بدین صورت این شاخه از صنعت، یک تجارت بدون سود خواهد بود.

قرارداد تکافل اتکایی

عملیات بیمه اتکایی یا تکافل اتکایی یک رابطه شرکت به شرکت است و اصولاً موضوع آنها در خصوص راهبری ریسک می‌باشد به گونه ای که قرارداد بین تکافل گر و تکافل گر اتکایی منعقد می‌شود. از این‌رو، بیمه گذاران اولیه طرف قرارداد بیمه اتکایی نمی‌باشند. با وجود این، بیمه گذار ممکن است بخواهد بداند که بیمه گر اتکایی متخصص و معتبری که بیمه نامه اولیه را رهبری می‌کند کیست زیرا این امر امنیت او را تضمین می‌کند، ولی بیمه گذار نمی‌تواند از قرارداد اتکایی مستقیماً منفعت ببرد. از طرف دیگر برخی از محققان قانونی تأکید می‌کنند که قرارداد تکافل اتکایی باید بین تکافل گر و تکافل گر اتکایی منعقد شود به نحوی که بیمه گذاران اصلی صندوق تکافل به هیچ طریقی در قرارداد مذکور دخیل نباشند.

بنابراین، رابطه عملیاتی و قانونی تکافل گران و تکافل گران اتکائی به شرح ذیل خلاصه می‌شود :

۱. تکافل گر اتکایی مسئولیت سرمایه گذاری در صندوق را بر مبنای اصل مضاربه به عهده می‌گیرد و سود حاصله را با جابه جا کردن حق بیمه ها یا کمک شرکت‌های تکافل گر دیگر بین آنان تقسیم می‌کند.

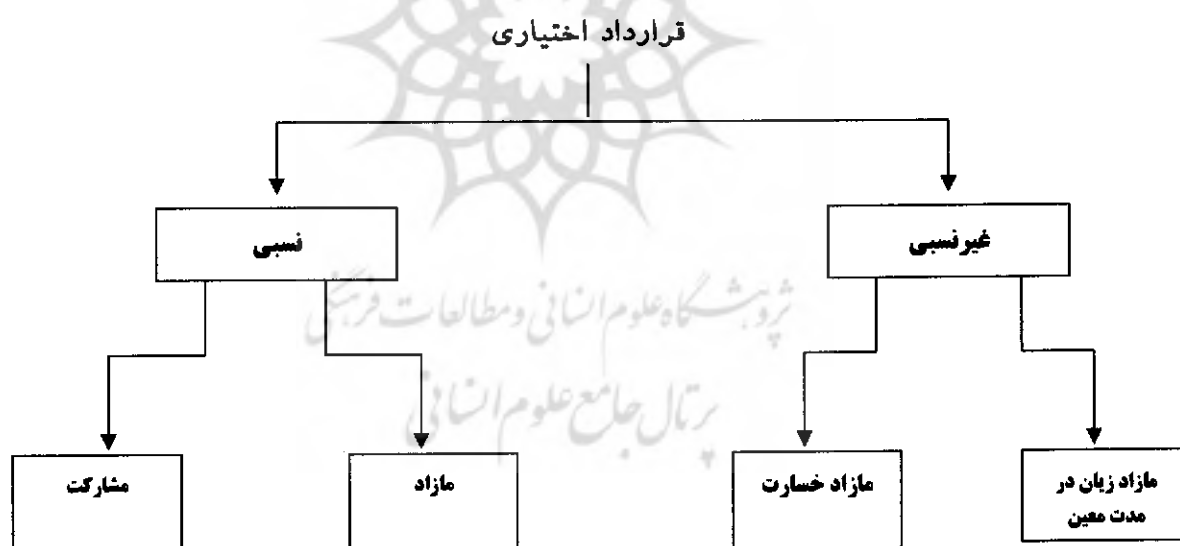
۲. سود حاصله بین تکافل گر اتکایی و تکافل گران بر مبنای درصدی که در توافق نامه امضا شده بین طرفین تعیین شده بود، پرداخت خواهد شد.

۳. اگر خطری اتفاق بیفتد، تکافل گر اتکایی خسارات حاصل از ریسک‌های بیمه شده را جبران می‌کند و هزینه های پروسه تکافل را از حق بیمه های ناخالص ذخایر و سود حاصل از سرمایه گذاری پرداخت خواهد کرد.

۴. اگر مازاد سود حاصل شود، باید به نسبت بین تکافل گران تقسیم شود.

۵. در صورت اعسار تکافل گران، تکافل گران اتکایی باید از صندوق تکافل اتکایی سهام‌داران، به وی وام دهند. از محل این صندوق معمولاً خسارت‌ها پرداخت و حق بیمه های دریافتی بابت وام مصرف می‌شوند.

نمودار ۲. روش‌های تکافل اتکایی

در حقیقت روش‌های مورد استفاده در تکافل اتکایی همان روش‌هایی است که در بیمه اتکایی نیز به کار می‌رود؛ با توجه به نمودار فوق مشاهده می‌کنیم که بیمه اتکایی اختیاری یعنی بیمه اتکایی هر ریسک بر مبنای پیشنهاد و قبول، بدین معنا که بیمه گر اتکایی اختیار دارد تا هر ریسک پیشنهادی را قبول یا رد کند.

این قرارداد به دو گروه نسبی و غیرنسبی تقسیم می شود. قرارداد نسبی به قرارداد مشارکت و مازاد تقسیم می شود. در قرارداد نسبی مشارکت که ساده ترین شکل قرارداد است، بیمه گر اتکایی درصدی از هر ریسک را در رشته معین بر مبنای روزشمار می پذیرد. مشارکت بیمه گر اتکایی برای هر ریسک معین و ثابت است.

قرارداد نسبی مازاد در واقع مازاد دارایی ها بر بدهی هاست. مازاد قانونی، سرمایه بیمه گر یا بیمه گران اتکایی می باشد که تحت قوانین حسابداری تعیین می شود. از طرف دیگر، قراردادهای غیرنسبی شامل قرارداد مازاد خسارت و مازاد زیان در مدت معین است. قرارداد مازاد خسارت نوعی عملیات بیمه اتکایی است که وقتی خسارت از حد نگهداری شرکت واگذارنده که در قرارداد تعیین شده است بیشتر شود، در آن صورت غرامت از جانب شرکت بیمه اتکایی پرداخت خواهد شد. در حالی که قرارداد "مازاد زیان در مدت معین" نوع دیگری از بیمه اتکایی است که بیمه گر اتکایی برخی از یا کل مجموع خسارات سهم نگهداری شرکت واگذارنده را پرداخت می نماید در صورتی که از مبلغ معینی که قبلاً تعیین شده بود و یا درصدی از حق بیمه بیشتر شود.

محصولات تکافل اتکایی عمومی

۱. تکافل اتکایی آتش سوزی / اموال

تکافل اتکایی آتش سوزی / اموال معمولاً اموال بیمه گذار را در قبال صدمه یا خسارات ناشی از آتش سوزی، صاعقه، انفجار (خانگی) یا هر خطر وابسته به آنها بیمه می کند. همچنین پوشش اضافی برای خسارات ناشی از این موارد قابل ارائه است:

الف) شورش، بلوا و اعمال مغرضانه و بدخواهانه، ب) انفجار پ (صدمات ناشی از فشار، ت) انفجار یا نشت مخزن آب یا لوله، ث) زلزله و آتشفشان، ج) سیل، چ) صدمات ناشی از اصابت هواپیما و ح) طوفان

بیمه نامه تکافل اتکایی اموال / آتش سوزی، ساختمان یا ماشین آلات، انبار و همچنین خانوار را تحت پوشش قرار می دهد.

۲. تکافل اتکایی تصادفات متخلف

این نوع تکافل برای حوادث مختلف افراد، پوشش بیمه ای ارائه می نماید برای مثال، حوادث مختلف در راه رسیدن به محل کار، در سفر، پوشش برای رانندگان و همچنین مسافرانی که با هزینه های مختلف پزشکی مواجه هستند، به عبارتی افرادی که از ناراحتی های جسمی و روحی و روانی به طور مقطعی و یا دایم رنج می برند.

۳. تکافل اتکایی باربری

این تکافل به دو قسمت تقسیم می شود :

الف. تکافل اتکایی باربری کالا

ب. تکافل اتکایی بدنه کشتی

۴. تکافل اتکایی اتومبیل

این نوع تکافل، خودروهای خصوصی یا موتورسیکلت و وسایط نقلیه تجاری را تحت پوشش قرار می دهد.

۵. تکافل اتکایی مهندسی

در تکافل اتکایی مهندسی معمولاً عدم النفع ناشی از شکست ماشین آلات، دیگ های بخار و لوله های فشار، تمام خطر نصب، مخازن و غیره تحت پوشش است.

۶. تکافل اتکایی ریسک های خاص

مکانیسم اجرایی پوشش تکافل اتکایی عمومی

تکافل گران می توانند طرح تکافل اتکائی را به دو روش ایجاد کنند؛ روش اول بر مبنای همکاری دو جانبه و روش دوم وحدت و یکپارچگی است.

به منظور تقویت عملیات تکافل باید مکانیسم همکاری بیمه اتکایی گسترش یابد و به منظور انجام

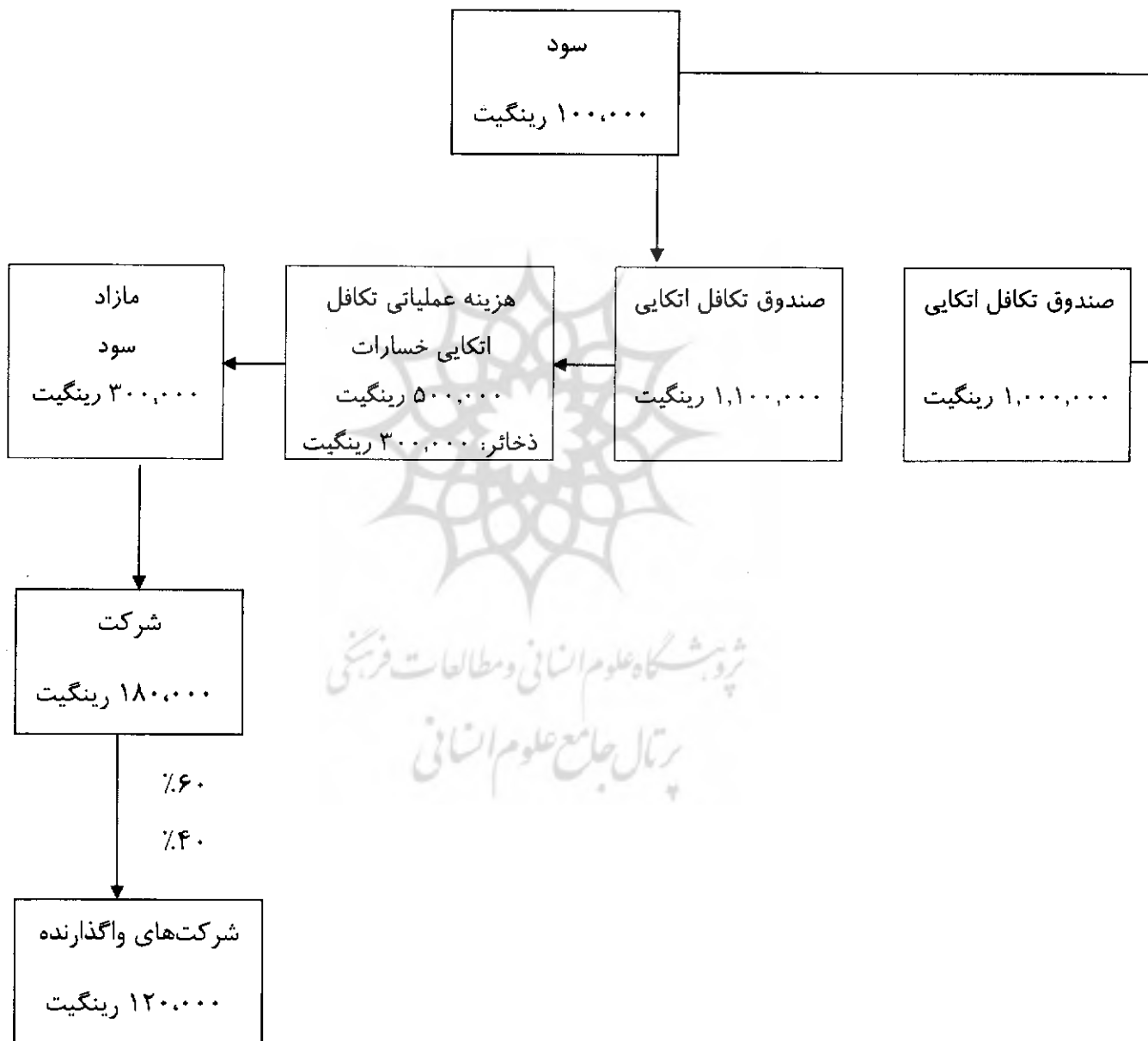
این مهم، مکانیسم های ذیل می تواند به عنوان راهنمایی برای عملیات بیمه اتکایی به کار رود :

۱. تمامی تکافل گران باید مبلغی پول به صورت اعانه پرداخت کنند تا صندوق تکافل اتکایی

تشکیل شود.

۲. این مبلغ برای ریسک‌های معین، برای هر تکافل‌گر ثابت است. مبلغ مذکور را می‌توان به‌صورت پیش‌پرداخت به شرکتی که به همین منظور و برای مدیریت صندوق تأسیس شده است، به شخص متخصصی که شایستگی و اعتبار لازم را جهت احراز پست مدیریت صندوق دارد، برای جهت سرمایه‌گذاری ارائه نمود یا به نفع کلیه اعضای مشارکت‌کننده پرداخت کرد.
۳. شخصی که صندوق را اداره می‌کند اجرت خود را بر مبنای قرارداد اجاره یا طبق قوانین تقسیم سود و زیان (مضاربه) دریافت خواهد کرد. این مدیر مسئول جبران خسارات شرکت تکافل‌گری است که با مشکلات مالی ناشی از تعهدات اولیه اش مواجه است.
۴. همچنین تکافل‌گران می‌توانند به‌جای پیش‌پرداخت، پرداخت حق بیمه را به تعویق بیندازند و با ارائه وثیقه، تسویه حساب خود را به زمان دیرتری موکول کنند.
- در این مورد، شرکت تأسیس شده یا مدیر متخصص صندوق تکافل اتکایی، باید خسارت وارد بر تکافل‌گر را جبران نموده و متعاقباً، هزینه‌هایش را طبق قرارداد از تکافل‌گر مسترد نماید.
۵. احتمالاً در ابتدا مکانیسم عملیات تکافل اتکایی فوق، با موانعی مواجه خواهد شد. اگر خسارات غیرمعمول ضروری اتفاق بیفتد که طبق قرارداد تکافل اتکایی قابل پرداخت باشد، ممکن است تداوم صندوق تکافل را به خطر بیندازد. برای مثال تکافل‌گر، ممکن است برای مدت معینی بیمه‌نامه‌های اتکایی صادر کند و ممکن است ریسک اتکایی شده چند روز بعد از شروع قرارداد واقع شود اما تکافل‌گر اتکایی وجه کافی برای تسویه خسارت تکافل‌گران را هنوز در اختیار نداشته باشد. در آن صورت، به‌منظور حل مسئله به بانک‌های اسلامی مراجعه می‌شود تا وام قرض الحسنه اخذ شده و به‌عنوان ذخیره احتیاطی برای تکافل‌گر استفاده شود. این وجه جزو پرتفوی تکافل اتکایی نمی‌باشد و به نفع کلیه اعضا سرمایه‌گذاری می‌شود.
- این صندوق قسمتی از پرتفوی تکافل اتکایی خواهد بود و به نفع تمامی اعضا یعنی تکافل‌گران سرمایه‌گذاری است. اگر خسارات ضروری و غیرمنتظره‌ای بوقوع بپیوندد، پوشش چنین خساراتی توسط این ذخایر انجام خواهد شد.

نمودار ۳. نمونه ای از عملیات تکافل اتکایی

نمودار ۳، نمونه ای از عملیات نموداری تکافل اتکایی را نشان می‌دهد که از بخشی از عملیات شرکت تکافل اتکایی Asean limited اخذ شده است. در ابتدا، شرکت ۱,۰۰۰,۰۰۰ رینگیت سرمایه‌گذاری می‌کند که از صندوق تکافل اتکایی برداشت می‌شود. فرض می‌کنیم این سرمایه‌گذاری سودی معادل ۱۰۰,۰۰۰ رینگیت داشته باشد. سود حاصله به صندوق تکافل اتکایی برگرداند، می‌شود. حال شرکت دارای ۱,۱۰۰,۰۰۰ رینگیت در صندوق تکافل اتکایی است. این مبلغ برای هزینه‌های عملیاتی تکافل، خسارت ۵۰۰,۰۰۰ رینگیتی و ذخیره ۳۰۰,۰۰۰ رینگیتی به‌کار می‌رود. سپس، مازاد سود ۳۰۰,۰۰۰ رینگیت بین شرکت تکافل گر اتکایی و شرکت‌های واگذارنده یا شرکت‌های تکافل گر تقسیم می‌شود. ۶۰ درصد از سود که معادل ۱۸۰,۰۰۰ رینگیت است، به شرکت تکافل گر اتکایی تخصیص می‌یابد و تکافل‌گران ۴۰ درصد مازاد سود را که معادل ۱۲۰,۰۰۰ رینگیت است، دریافت می‌کنند.

نتیجه گیری

از مباحث مطرح شده نتیجه می‌گیریم که عملیات تکافل اتکایی برای تکافل‌گران به‌منظور تقسیم ریسک‌هایشان و حفاظت خود در قبال خسارات غیر قابل پیش‌بینی و غیر منتظره، یک ضرورت است. روش تکافل اتکایی در واقع شبیه روش‌های بیمه‌های اتکایی متداول است. تنها تفاوت بین دو بیمه اتکایی، یعنی بیمه‌های اتکایی متداول و بیمه اتکایی (تکافل) در روش اجرایی آنهاست.

واژگان کلیدی:

بیمه اتکایی تکافل، قرارداد تکافل، مکانیسم تکافل

منبع:

۱. احمد معصوم بیلاح، استاد مقررات مالی اسلامی در دانشگاه عبدالعزیز جده و استاد ابزارهای مالی در دانشگاه کامدن آمریکا